

VEERTIEN MISSIES VOOR EUROPA

Nieuwe denkers over een
vrije, gelijke en democratische
toekomst

THIJS VAN AKEN, SUZANNE VAN DEN EYNDEN,
AFKE GROEN

Boom

Vormgeving omslag: René van der Vooren
Vormgeving binnenwerk: Bas Reijnen

© 2024 de auteurs | Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 j° Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van artikel 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

ISBN 978 90 2446 4 241

NUR 754

www.boom.nl

Inhoud

7

Voorwoord *Sigrid Kaag*

11

Nieuwe denkers over een vrije, gelijke en democratische toekomst
Afke Groen, Suzanne van den Eynden & Thijs van Aken

19

1. Een gezonde landbouwsector: Maak de landbouw regionaal,
gifvrij en plantaardig *Nynke Schulp*

29

2. Van 'Green Deal' naar 'Social Deal': Maak de energietransitie
voor iedereen *Daniel Scholten*

39

3. Europa en de stijgende zeespiegel: Zet lokale kennis in om
klimaatrampen te voorkomen *Marieke Meesters*

49

4. Een schokbestendig Europa: Veranker sociale investeringen in
het Europese economische bestuur *David Bokhorst*

59

5. Een Europa dat goed werkt: Halveer het aantal
werkende armen *Sven Schreurs*

67

6. Een Europa dat het digitale tijdperk bestuurt: Ontwikkel technologie
die groen, sociaal en democratisch is *Laura de Vries*

77

7. De interne markt van de toekomst: Maak een digitale ruimte
zonder binnengrenzen *Justin Lindeboom & Yasmine Bouzora*

87

8. De Europese missie voor betere zorg: Maak gegevens toegankelijk voor onderzoek *Birgit Wouters*

97

9. Een Europese Defensie Unie: Bescherm vrede, veiligheid en democratie *Yf Reykers*

107

10. Een waardengedreven handelssysteem: Stimuleer met handel vrijheid, gelijkheid en democratie *Ellen Mangnus*

115

11. Een Europees humanitair visum: Baseer migratiebeleid op mensenrechten *Lynn Hillary*

123

12. De Europese identiteit: Maak Europeanen bewust van hun gezamenlijkheid *Joris Melman*

133

13. Een democratisch Europa: Maak ruimte voor democratisch burgerschap *Vincent Stuer*

141

14. Een rechtsstatelijk Europa: Beperk de overheidsmacht *Josette Daemen & Tom Theuns*

150

Samenstellers

151

Auteurs

152

Bronnen

159

Colofon

Voorwoord

Voor u ligt een indrukwekkend boekwerk met veertien missies van jonge denkers voor de toekomst van Europa. Nieuwe denkers met uitdagende ideeën over een vrije, gelijke en democratische Europese toekomst. Het constructieve Europadebat in Nederland wordt veelal gedomineerd door een aantal ervaren stemmen. Eén van de beste kwam ons eind 2023 helaas te ontvallen: Mathieu Segers was wat mij betreft een belangrijke en onmisbare denker en bovendien een warm en betrokken mens. Zijn ongeëvenaarde denkkraacht over Europese integratie zal in Nederland enorm worden gemist. In een *Volkskrant*-interview vlak voor zijn overlijden zei Segers dat hij zichzelf zag als ‘een doorgever’ van kennis en het als een maatschappelijke verantwoordelijkheid beschouwde om als wetenschapper deze ‘ideeënketen die over generaties gaat te hoeden’. In die traditie kunnen we dit boek zien: als een belangrijke bijdrage van een nieuwe generatie denkers.

De stem en invloed van die nieuwe generatie is hard nodig. Het Europese project is te belangrijk om over te laten aan politici en diplomaten. Vincent Stuer schrijft in dit boek dat het gemiddelde Europese wetgevingstraject zeven jaar duurt. In Europa wordt dus per definitie de toekomst vormgegeven. Het is dan ook goed dat wij de stem en invloed van die nieuwe denkers horen, in aanloop naar de verkiezingen voor het Europees Parlement van juni 2024. Het jaar 2024 wordt een mondiaal historisch electoraal jaar, waarin ongeveer de helft van de volwassen wereldbevolking naar de stembus mag. Meer dan 400 miljoen stemgerechtigde Europeanen mogen naar de stembus. Dat is, na de stembusgang in India, de grootste democratische verkiezing ter wereld.

Deze verkiezingen komen op een moment dat de internationale rechtsorde wankelt en het ‘illiberalisme’ binnen en buiten Europa aan kracht wint. De grensoverschrijdende opgaven waar onze Unie voor staat, zijn eveneens van wereldformaat. Klimaatverandering is

een van de meest prangende uitdagingen. De zomer van 2023 was wereldwijd ‘met afstand’ de warmste ooit gemeten en er werden records gebroken voor de zeewatertemperatuur en zeespiegelstijging. De overstromingen in Limburg in de zomer van 2021 lieten zien dat het klimaat zich niets van grenzen aantrekt en dat ook hier de gevolgen worden gevoeld. Tijdens de VN-Klimaatconferentie in Dubai van eind 2023 spraken 198 landen voor het eerst gezamenlijk het doel uit om het gebruik van fossiele brandstoffen af te bouwen. Een mijlpaal waarin de Europese Unie een aanjagende rol speelde. In de maanden ervoor probeerde een flink aantal parlementariërs in het Europese Parlement juist klimaatafspraken af te zwakken. Gelukkig zonder al te veel succes.

Het onvermogen om migratie goed te beheersen, zorgt al jaren voor menselijke tragedies aan de grenzen van Europa en in lidstaten. Vlak voor kerst bereikten lidstaten en Europees Parlement na zeven jaar onderhandelen eindelijk een akkoord over dit onderwerp. De overeengekomen afspraken gaan vooral over de opvang van mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld en een betere verdeling over de lidstaten. Een belangrijke pilaar van het Europese migratiebeleid, samenwerking met de landen om onze Unie heen, is hiermee helaas nog niet verbeterd. In een tijd waarin het onrustiger dan ooit is aan de grenzen van ons continent zal dit een uitdaging blijven.

Om deze mondiale uitdagingen het hoofd te kunnen bieden, is stabiliteit voor Europa van het grootste belang. Alleen dan kunnen we de internationale rechtsorde, waar ook onze Unie op is gestoeld, overeind houden. Daarmee komen we op de wat mij betreft belangrijkste uitdaging: Europa’s rol op het wereldtoneel. In 2019 beloofde Commissievoorzitter Ursula von der Leyen een ‘geopolitieke Commissie’. Dat is deels gelukt. Het eensgezinde Europese antwoord op de brute Russische inval in Oekraïne in 2022 is daarvan het beste voorbeeld. Via de Europese Vredesfaciliteit kochten lidstaten gezamenlijk militaire goederen ter ondersteuning van Oekraïne – een ongekende Europese geopolitieke ontwikkeling. Bijna twee jaar later begint in sommige lidstaten ‘oorlogsmoeheid’ op te treden. Die oorlogsmoeheid ondermijnt vooraleerst de positie van de Oekraïners. Bovendien wordt de versplinterde Europese reactie op de ontwikkelingen in het Midden-Oosten in de rest van de wereld argwanend gevolgd. Dit

schaadt de geloofwaardigheid van Europa, haar morele leiderschap en daarmee onze slagvaardigheid in andere mondiale thema's.

Wat mij betreft is de toekomst van Nederland Europees. Dit ideaal staat onder druk, terwijl voor ons land, net als voor elke lidstaat, geldt dat we gezamenlijk zoveel sterker staan dan alleen. Dit werd recentelijk onder meer duidelijk tijdens de coronapandemie en na de Russische invasie van Oekraïne. De uitdagingen waar we voor staan, vragen stuk voor stuk om eensgezindheid. Dat besef lijkt ook onder de bevolking van Groot-Brittannië doorgedrongen, waar de beloften van de Brexit niet waargemaakt zijn, integendeel. Inmiddels zou een meerderheid van de Britten vóór een EU-lidmaatschap stemmen.

Dat betekent niet dat er geen ruimte is voor kritische beschouwingen, zoals ook opgenomen in deze bundel. We doen het Europese project juist geen goed door het kritiekloos te bejegenen. De discussie over Europa moet dan ook niet gaan over 'meer' of 'minder' Europa, maar over de vraag wat er nodig is voor een vrijer, gelijkere en democratischer Europa. Een Europa waarin elke burger de kans krijgt om diens leven in vrijheid en veiligheid vorm te geven. Een sociaal Europa met in elke lidstaat een sterke rechtsstaat, dat gezamenlijk de schouders zet onder de energietransitie en een gezonde landbouwsector, dat op een humane manier vluchtelingen opvangt, dat nationale verzorgingsstaten ondersteunt en dat middels een Defensie Unie bijdraagt aan de veiligheid van de lidstaten. Altijd vanuit de overtuiging dat de toekomst van Nederland Europees is.

Laten we - in navolging van Mathieu Segers - nooit stoppen met nadenken over hoe we onze Unie kunnen en moeten verbeteren en versterken. Deze veertien missies zijn een zeer welkome bijdrage aan deze opdracht.

20 december 2023

Nieuwe denkers over een vrije, gelijke en democratische toekomst

Onze taak is niet om de toekomst te voorspellen, maar om haar mogelijk te maken. Dat schreef Antoine de Saint-Exupéry, de auteur van het bekende verhaal *De kleine prins*, halverwege de twintigste eeuw. In zijn constatering schuilt vandaag de opdracht voor Europa. De oorlog die Rusland voert in Oekraïne, extreem weer als gevolg van klimaatverandering, de COVID-19-pandemie: Europa is kwetsbaar gebleken. Deze kwetsbaarheid vraagt om democratisch debat over hoe de toekomst van Europa eruit moet zien. In welk Europa willen we leven? En welke voorwaarden en omstandigheden moeten we daarvoor scheppen?

De Europese Unie staat voor grote vragen. De verandering van het klimaat zorgt dat veilig wonen en leven op veel plekken in de wereld onzeker is. De Russische aanval op Oekraïne laat zien dat ook vrij zijn van militaire dreiging niet vanzelfsprekend is. Conservatieve krachten stellen de vrijheid om te kunnen zijn wie je bent ter discussie. Binnen Europese samenlevingen zien we scheidslijnen groeien, zoals tussen werknemers met en zonder bescherming, en tussen regio's die industrieën zien vertrekken en de rijke centra van steden. En hoewel Europa er als collectief op vooruit is gegaan, is de onderlinge ongelijkheid binnen én tussen lidstaten toegenomen.

Lange tijd draaide Europese integratie in de eerste plaats om het slechten van grenzen, obstakels en controles. De interne markt kwam centraal te staan in vrijwel alles wat de Europese Unie deed; het vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal zorgde voor economische voorspoed. Tegelijkertijd profiteerde niet iedereen en elke lidstaat evenveel van deze voorspoed, verslechterde het klimaat en creëerde de interne markt ook onzekerheid voor werkenden. De huidige tijd vraagt daarom om een andere vorm van Europese samenwerking. Samenwerking waarmee de Europese Unie bijdraagt aan een mate van zekerheid en een veilig bestaan voor alle Europeanen, nu en in de toekomst.

Om deze nieuwe vorm van samenwerking mogelijk te maken, zijn gezamenlijke doelen nodig. De Italiaans-Amerikaanse econoom Mariana Mazzucato stelt dat de Europese Unie ‘missie-georiënteerd’ beleid zou moeten voeren, gericht op innovaties die de oplossing voor maatschappelijke problemen kunnen vormen. In dit boek zetten nieuwe denkers hun ideeën en voorstellen voor toekomstig Europees beleid uiteen. Geïnspireerd door Mazzucato doen zij dit aan de hand van veertien missies die een vrij, gelijk en democratisch Europa mogelijk kunnen maken.

Missie-georiënteerd beleid

‘Het gevaarlijkste en grootste avontuur dat de mens ooit heeft ondernomen.’ Met die woorden kondigde president Kennedy in mei 1961 aan dat de Amerikaanse regering nog voor het einde van het decennium een mens op de maan zou zetten. Ja, het zou heel veel geld gaan kosten en nee, Kennedy wist niet zeker of de voordelen zouden opwegen tegen de kosten. Wat hij wél voorzag, was dat ook het leven op aarde zou profiteren van de maanmissie, in de vorm van technologische en organisatorische innovatie die nodig was voor deze missie, en die tevens de basis bleek te leggen voor de ontwikkeling van software en nieuwe, succesvolle managementmethodes.

De beslissing om een mens op de maan te zetten was niet gebaseerd op een doorwrochte kosten-batenanalyse, haalbaarheidsstudies of kortetermijnpolitiek. Het was gebaseerd op een visie, een ambitie, een overtuiging en een helder omschreven, concreet – en gedurfd – doel. En gedurende de jaren waarin de regering en uiteenlopende sectoren in de samenleving toewerkten naar de realisatie ervan, bleven ze de focus houden op dat ene doel, waarvan alles in dienst kwam te staan. Missies hoeven niet beperkt te blijven tot de ruimtevaart. Sterker nog, een missie-gedreven aanpak van gezamenlijke problemen is juist datgene wat Europa weer ‘cool’ kan maken, stelt Mazzucato. Missie-georiënteerd beleid heeft het vermogen om bij te dragen aan die grotere, sterkere rol voor de Europese Unie die zo hard nodig is om de uitdagingen waar ze voor staat het hoofd te bieden. Inmiddels heeft de Europese Unie op tal van terreinen verantwoordelijkheden gekregen én wordt zij als verantwoordelijk gezien om gezamenlijke problemen op te kunnen lossen.

Zo kwam de Europese Commissie met de baanbrekende Europese